www.turkishstudies.net/turkishstudies

Turkish Studies

eISSN: 1308-2140

Research Article / Araştırma Makalesi

Hedef Yönelimi, Başarı ve Anlam İhtiyacı: Füreya Koral'ın Psikobiyografik İncelemesi

Goal Orientation, Need for Achievement and Meaning: Psychobiographical Investigation of Füreya Koral

Hacer Harlak* - Gözde Sayın Karakaş** - Feyza Karşlı***

Abstract: Psychobiography studies focus on the lives of historically important people in their socio-cultural context based on various psychological theories. In present psychobiography the motives and motivational processes of an artist were examined by utilizing the concepts of goals, goal orientation, processes of goal setting, need for achievement and need for meaning. Five methodological steps of psychobiography were followed. (1) Füreya Koral who was a pioneering ceramic artist of Republican Era of Turkey and began her artistic works in relatively late in age was chosen as figure to be focused on. (2) In order to collect data about her several interviews published in the art magazines and newspapers, exhibition catalogues and also a biographical novel by Ayşe Kulin were used as sources. (3) The concepts of goal setting, need for achievement and need for meaning were chosen to analyse the motivations behind her great enthusiasm on ceramic art. (4) These motivational concepts were applied to a person's orientations during the periods of her life and, data were analysed by coding into analytical categories. (5). The results of the analyses and evaluations pointed out that there are two groups of goals named "recovery goals" and "artistic goals". It became clear that in the course of goal setting Füreya experienced a present-ideal discrepancy and, utilized Test-Operate-Test-Exit (TOTE) process to reach her goals. Her goals were kinds of aims to be hard to achieve, specific and long-termed. It seems that she had abstract goals by achieving apparently concrete goals. Furthermore, it was found that she had a strong need for achievement and initially she had performance goals afterwards she turned towards mastering ones. She had been also in high need for meaning. The study supported the usefulness of the motivational concepts of goals, need for achievement and search for meaning to scrutinizing a particular person's life. In addition, this psychobiography that is comprehensive analysis based on the number of motivational concepts can be considered as an example for future psychobiography studies in which the lives of another person is examined with the same or different concepts.

*Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Prof.Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology
ORCID 0000-0002-9121-3532
hharlak@adu.edu.tr

** Arş.Gör.Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü
Res.Asst.Dr., Aydın Adnan Menderes University, Faculty of Arts and Sciences, Department of Psychology
ORCID 0000-0002-9132-4144
gozde.sayin@adu.edu.tr

*** Arş.Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı
Res.Asst., Aydın Adnan Menderes University, Graduate School of Social Sciences, Department of Psychology
ORCID 0000-0003-2548-7436
feyzakarsli.24@gmail.com

Cite as/ Atıf: Harlak, H., Sayın Karakaş, G., & Karşlı, F. (2021). Hedef yönelimi, başarı ve anlam ihtiyacı: Füreya Koral'ın psikobiyografik incelemesi. *Turkish Studies*, 16(1), 357-376.
<https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.46241>

Received/Geliş: 09 September/Eylül 2020

Accepted/Kabul: 20 Şubat/February 2021

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 Şubat February 2021

CC BY-NC 4.0

Structured Abstract: In psychology it is not rare to find studies focusing on life stories of the real persons. However, recent psychobiographies reflect a detailed picture of a person from the perspectives of current psychological theories. A number of studies published recently showed that psychobiography is not only an area of research but also a qualitative research method. Currently, psychobiographies are approved and gradually have been increased though they previously had not been considered as scientific psychology.

A psychobiography is defined as “the intensive lifespan study of an individual of historic significance in sociocultural context using psychological and historiographic research methods and interpreted from established theories of psychology”. A number of manuals comprising the guidelines of how to carry out a psychobiography were introduced. In these manuals the following steps were usually recommended to be pursued: (1) choosing a subject (person), (2) finding and using relevant resources (primary and secondary) about the person to collect data, (3) choosing a theory, (4) integrating data with the theory and, making interpretations, (5) reporting, reviewing and evaluating the entire process from step 1 to 5. In psychobiography studies the most frequently used sources of data are autobiographies, articles published in the magazines, newspapers etc., video records, documentaries, interviews which include data from the first person as well as the second or third persons.

In present study a psychobiography on a ceramic artist’s life. It was carried out by the suggested steps as following: (1) Fureya who was a pioneering ceramic artist of the Republican Era of Turkey was chosen to be focused on. Fureya’s characteristics played important role in this choice. First, she was a person who began to her artistic works in relatively late in age and second, she was an enthusiastic artist consistently continued to work by the end of her life. (2) In order to collect data several interviews published in the art magazines and newspapers, exhibition catalogues and also a biographical novel by Ayşe Kulin were used as the sources (full list of them was added in the Appendix). (3) The theories and concepts of goal setting, need for achievement and need for meaning were chosen to analyse the motivations behind her great enthusiasm on ceramic art. (4) These motivational concepts were applied to a person’s orientations during the periods of her life, and data were analysed by coding into analytical categories. (5) After obtaining findings from the analysis, they were interpreted, reported and discussed.

In the study biographical data in various sources were screened by specifically focusing on Fureya’s own statements. After they were compiled together, the conceptual analyses were performed. In order to explore the goals, first, all data were detected and then important and relatively less important goals were listed. Related to the achievement motivation and search for meaning the similar processes of data analyse were followed. To maintain the objectivity and to prevent the possible biases the authors first screened and conceptually analysed data separately, then met together and consensually decided the final classifications of data.

The analyses pointed out that there were two groups of goals and, they were classified as “recovery goals” and as “artistic goals”. Recovery goals comprised Fureya’s decisions related to stay sanatorium shortly after her doctor diagnosed her illness as tuberculosis, and to accept to be operated when it relapsed. These goals were concrete, low level (also associated with the high level ones), positive outcome oriented and performance oriented. The sources of Fureya’s these goals were mostly her parents and her family circle, her doctor and herself in particular. In the course of goal setting Fureya was likely to experience a present-ideal discrepancy and utilized TOTE process to reach her goals. Her goals were the kinds of aims to be hard to achieve and specific. Besides she utilized both process and outcome simulations while she struggled for the goals required to be tough.

The goals such as kneading the clay, reading books on ceramic art, taking courses, learning the techniques in a ceramic studio, possessing a ceramic oven, bringing her ceramic oven from Paris to Istanbul, making ceramic wall art, creating ceramic objects, porcelains, figurines to be used at home and selling her oven were classified as “artistic goals”. All these goals were low level, short-term, positive outcome oriented and performance oriented. It becomes clear that Fureya was likely to use present-ideal discrepancy to set her goals and to utilize TOTE process as in her recovery goals. Besides, she had some other goals which were abstract, high-level and long-term. Her artistic goals were difficult to achieve and specific and also consisted of outcome simulation. The source of Fureya’s artistic goals were predominantly herself which was different from recovery ones.

The examination of Fureya’s life story in point of need for achievement revealed that the influence of her social environment during her childhood and teenager years were striking. It was a rich in educational

resources and stimulations. In such circumstances her need for achievement was high from the very beginning. However, it was not manifested itself by the period of time in which her tuberculosis was diagnosed. She had goals such as playing violin, serving as teacher in rural Anatolia, preparing tables that everyone would admire, making translations of books from French into Turkish, however, most of them were not satisfactorily achieved. And thus she did not satisfied her need for achievement and had been searching continuously. After all, the turning point for her achievement motivation was her meeting with the ceramic clay. Theoretically the role of perseverance in need for achievement closely depends on the strength of motivation. Fureya's long lasting efforts to make ceramics despite the life-threatening illness bring the light her strong need for achievement.

In conclusion, present study that is one of the rare studies in Turkey revealed the utilization of some motivational concepts and theories in a psychobiography. One should take into account that this study has some limitations. First, it is carried out by the experts in psychology and conducted in analytical and systematical ways. Researchers from various area of expertise might interpret the results in a different way. Second, the sources used to collect data might be considered as limited for Fureya's entire life story. It is suggested that future studies can focus on different aspects of this life story by using some other concepts. Also, other psychobiography research can be carried out on the diverse people's life by utilizing semi-structural interviews and different qualitative methods.

Keywords: Psychology, psychobiography, Füreya, goal orientation, need for achievement.

Öz: Psikobiyografi çalışmaları, kişilerin yaşamlarının psikoloji kuramları çerçevesinde sosyo-kültürel bir bağlamda ele alınmasına dayanmaktadır. Bu psikobiyografi çalışmasında bir sanatçının tüm yaşamını etkilemiş olan güdüler, güdülenme süreci, hedefleri ve oluşturma süreçleri, başarı ve anlam ihtiyacı kavramlarıyla ele alınmaktadır. Çalışmada psikobiyografi metodolojisi olarak önerilen beş aşama izlenmiştir. (1) Türkiye'de modern seramik sanatının öncüsü olan ve geç sayılabilecek yaşta sanata başlamasına karşın çok başarılı olan Füreya Koral'ın yaşamı incelenmek üzere seçilmiştir. (2) Füreya hakkında veri toplamak üzere sanat dergileri, gazeteler, sergi katalogları ve Ayşe Kulin'in yazarı olduğu biyografik bir roman kaynak olarak alınmıştır. (3) Sanatçının seramik sanatına duyduğu tutkunun gerisindeki güdüler analiz etmek üzere hedef oluşturma, başarı ihtiyacı ve anlam ihtiyacı kavramları belirlenmiştir. (4). Seçilen kavramlar analitik kodlama kategorileri oluşturularak kişinin yaşam dönemlerine uygulanmıştır. (5). Analizler sonucunda kişinin hedefleri "tedavi hedefleri" ve "sanatsal hedefler" olmak üzere iki grupta toplanmıştır. Hedeflerin belirlenmesinde mevcut-ideal uyumsuzluğunun yaşandığı, hedeflere ulaşmada test et-işlet-test et-bitir (T-O-T-E) sürecinin işletildiği belirlenmiştir. Füreya'nın hedeflerinin ulaşılması zor, özgül ve uzun erimli olduğu belirlenmiştir. Somut hedeflere ulaşarak gerçekleştirebileceği soyut hedeflerinin olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan başarı ihtiyacının güçlü olduğu ve başlangıçta performans hedeflerine sahipken, zamanla ustalaşma hedeflerine yöneldiği bulunmuştur. Ayrıca anlam ihtiyacı da yüksek düzeydedir. Bu çalışmada hedef, başarı ihtiyacı ve anlam arama güdülenmelerine ilişkin kavramsal açıklamaların belirli bir kişinin hayatının incelenmesindeki kullanışlılığının desteklendiği söylenebilir. Ayrıca çalışma, sistematik analiz içeren bir psikobiyografi olarak, gelecekte aynı veya farklı kavramlarla başka kişilerin de yaşamının incelendiği psikobiyografi çalışmaları için bir örnek sayılabilir.

Anahtar Kelimeler: Psikoloji, psikobiyografi, Füreya, hedef yönelimi, başarı ihtiyacı.

Giriş

Psikobiyografiler, özellikle son yıllarda etkin bir araştırma alanı olduğu kadar (Kovary, 2011: 740-741) bir araştırma yöntemi olarak da gelişme göstermiştir (du Plessis, 2017: 216). Psikobiyografi, "tarihsel önemi olan bir kişinin tüm hayatını yoğun bir şekilde ele alan psikolojik ve tarihselci (historiographic) araştırma yöntemlerinin kullanıldığı ve mevcut psikoloji kuramlarına göre sosyo-kültürel bir bağlam içinde yorumlandığı bir çalışma" olarak tanımlanmaktadır (Ponterotto, 2015: 379).

Psikobiyografiler önceleri bilimsel bir psikoloji çalışması olarak değerlendirilmeyip daha çok edebi çalışmalar olarak görülmüş, Freud ve onun ardından Alexander, Elms, Runyan, Schultz

ve Ponterotto gibi isimler psikobiyografinin bu algıdan kurtulmasında rol oynamıştır (du Plessis, 2017: 216). Psikobiyografi alanındaki çalışmalar kronolojik açıdan beş döneme ayrılmaktadır (Ponterotto, 2015: 380). Birincisi, azizlerin yaşamının incelendiği 19.yy öncesi biyografi çalışmalarıdır. İkincisi, Freud ve uygulamalı psikoanalizdir; örneğin Freud'un Leonardo da Vinci incelemesi. Üçüncüsü, psikodinamik açılımlar ve personolojidir; örneğin Erikson'un Luther ve Gandhi incelemesi. Dördüncüsü, birden fazla kuramın bir arada kullanıldığı modern modellerdir; örneğin McAdams'ın G.W. Bush incelemesi ve beşincisi disiplinlerarası bir bilim olarak psikobiyografidir; örneğin Kasser'in J. Lennon incelemesi. Bu dönemlerdeki çalışmalar, bireylerin yaşamlarının incelenmesine yönelik ilginin sürekliliğini göstermenin yanı sıra, psikobiyografik incelemelerde psikoanalitik kuramın giderek yerini başka kuram ve yaklaşımlara bıraktığını da ortaya koymaktadır. Bu yaklaşımlarda, sosyal ve kültürel psikoloji alanından (du Plessis, 2017: 218) bir kuram temel alınabildiği gibi, Mayer ve Maree'nin (2017) Paulo Coelho'yu ele aldıkları psikobiyografide olduğu üzere sanatsal sezgi gibi tek bir kavrama da odaklanılabilmektedir.

Psikobiyografi alanı kabul gördükçe, bu alanla ilgili yöntem kitapları ve makaleler yayımlanmış ve bu yayınlar tanındıkça da psikobiyografi çalışmaları giderek artmıştır (Ponterotto, 2015: 386-387). Bu yayınlar psikobiyografi çalışmasının nasıl yürütüldüğüne dair uygulamalı yöntem kılavuzu işlevi görmektedir (Elms, 1994; Kovary, 2011; Cara, 2007; Schultz & Lawrence, 2017). Her kılavuzda psikobiyografi çalışması için bazı basamaklar sıralanmaktadır. Bu basamaklar, (1) bir özne (kişi) seçimi, (2) seçilen kişi hakkında ilgili kaynaklara (birincil ve ikincil) ulaşma ve bu kaynakları kullanma, (3) bir kuram seçimi, (4) seçilen kuram ile toplanan verileri bütünleştirerek yorumlama (5) yazma, gözden geçirme/inceleme ve süreci değerlendirmedir.

Bu çalışmada, belirtilen basamaklar izlenerek Türkiye'nin öncü seramik sanatçısı Füreya Koral'a ilişkin psikobiyografik bir inceleme yapılması amaçlanmaktadır. Çalışma, geç yaşta sanata yönelmiş ve yaşamının sonuna kadar istikrarlı bir şekilde sanat yaşamını sürdürmüş olan Füreya'nın özellikle sanat yaşamındaki güdüsel süreçlerin hedef belirleme, başarı ve anlam ihtiyacı çerçevesinde irdelenmesini içermektedir. Çoğu psikobiyografide bir sanatçı, politikacı ve psikoloğun yaşamına odaklanılmaktadır (du Plessis, 2017: 218). Bu çalışmada da, bir sanatçının yaşamı kapsamlı bir şekilde ele alınarak bilimsel kuramlarla sistematik bir şekilde incelenmesine ilişkin bir örnek sunulmaktadır. Burada seçilen kuram/kavramlar hakkında kısaca bilgi verildikten sonra sanatçının yaşamının bu kuramsal kavramlarla değerlendirmesi yapılmaktadır.

Hedef Yönelimi

Sosyal bir varlık olan insan, yaşamı boyunca bir takım hedefler belirlemekte ve bu yönde harekete geçmektedir. Hedefler, organizmaların davranışlarını şekillendiren ve ulaşmak için çaba gösterilen şeyler olarak tanımlanmaktadır (Locke, 1996: 117-122). Hedefler yapıları ve içerikleri bakımından çeşitlilik göstermektedir. Yapısal olarak somut veya soyut, uzun veya kısa erimli, olumlu veya olumsuz sonuçlara odaklanan türden ve performans veya öğrenmeye dayanan nitelikte olabilir. Soyut hedefler genelde daha üst düzeyde, muğlak ve karmaşık; somut hedefler genelde daha alt düzeyde, davranışa yönelik, görece net ve basittir. Vallacher ve Wagner'e (1989: 660) göre bazı kişiler alt düzeyde bazıları yüksek düzeyde hedefler belirlemeyi tercih etmektedir. Üst düzey bir hedefte karar kılındıktan sonra alt düzeydeki hedeflerin belirlenmesine geçilmektedir. Üst düzeydekiler "ol hedefleri" (be-goals), alt düzeydekiler ise "yap hedefleri" (do-goals) olarak da isimlendirilmektedir (Carver & Scheier, 1998: 49; Klinger, 1977: 412). Ol hedefleri, yap hedeflerinin içeriğini belirler. Ol hedefine duyulan bağlılık, yap hedeflerinin seçimini şekillendirmektedir (Carver & Scheier, 1998: 49).

Kişiler yaşamlarında kısa ya da uzun erimli hedefler oluşturabilirler. Uzun erimli bir hedefe ulaşmak için öncelikle bir dizi kısa erimli hedefe ulaşılması gerekmektedir. İçten güdülenme ile kısa erimli hedefler oluşturmak ve bunlara dair geribildirimler alarak uzun erimli hedefe ulaşmak mümkündür. Hedefin zamansal yakınlığı hedefe güdülenmede rol oynamaktadır, çünkü kısa erimli hedeflere çok sayıda geribildirim alabilme olasılığı daha fazladır. Bu durum performansı

değerlendirme şansı vermektedir (Bandura & Schunk, 1981: 588; Harackiewicz & Manderlink, 1984: 532-533; Mosholder, 1980: 203).

Hedefler olumlu veya olumsuz sonuca odaklanılarak da belirlenebilir. Kişi, olumlu sonuçlar elde edip bunları korumak isteyebilir veya olumsuz sonuçlardan kaçınarak onları iyileştirmeye çalışabilir. Yükselme yönelimli kişiler olumlu sonucu olan hedefler oluştururken, önleme yönelimli olanlar olumsuz sonucu olan hedefler oluşturma eğilimindedir (Higgins, 1997: 1284). Buna ek olarak, hedefler performansa ya da öğrenmeye de odaklanabilir. Dweck'e (1996: 69-90) göre bireylerin performansa ya da öğrenmeye odaklanması becerinin doğasına ilişkin inançlarına bağlıdır. Becerinin doğuştan ve sabit olduğuna inanma daha çok performans hedefleri; öğrenilebilir ve değişebilir olduğunu düşünme öğrenme hedefleri oluşturmaya yatkın olmayla ilişkilidir (Ames & Archer, 1988: 260-261; Dweck, 1996: 69-90).

Hedef oluşturma süreci bilişsel, duygusal ve davranışsal öğeleri içermektedir. Bilişsel öge davranışların, çevresel nesnelerin ve olayların ideal durumlarının bilişsel temsilleriyle ilgilidir. Hedef belirlemenin bilişsel ve duygusal yönüne dair açıklamalardan biri, mevcut ile ideal durum arasındaki uyumsuzluğun rolüne odaklanmaktadır. Kişiler bu uyumsuzluk yüzünden huzursuzluk hissettikleri için, uyumsuzluğu giderecek bir eylem planı oluşturarak mevcut durumu ideal duruma dönüştürmeye çalışmaktadır. Uyumsuzluk, harekete geçmek için "enerji" sağlarken plan, ideal duruma ulaşmak üzere davranışlarımıza "yön" vermektedir (Newell vd., 1958: 151-152).

Hedef belirlemedeki bilişsel sürecin söz konusu uyumsuzluğu da içeren başka bir açıklaması Miller ve arkadaşlarının (1960: 341-342) bilgi işleme kuramıdır. TEST ET-İŞLET-TEST ET-BİTİR (TOTE, TEST-OPERATE-TEST-EXIT) kuramı olarak da bilinen bu açıklamaya göre TEST ET evresinde; kişi mevcut-ideal durum kıyaslamasıyla tutarsızlığı fark eder ve bunu gidermek için harekete geçmeye güdülenir. Daha sonra uyumsuzluğu bitirerek ideal duruma ulaşmak üzere planladığı eylemler dizisini harekete geçirir (İŞLET). Eylem(ler)den sonra, mevcut durum ile ideal olanı tekrar karşılaştırır (TEST ET) ve yaptığı değerlendirme ideal duruma ulaştığını gösterirse planı sonlandırır (BİTİR) aksi halde İŞLET evresine geri döner.

Hedef oluşturma sürecindeki uyumsuzluk kaynaklar yönünden de ele alınabilmektedir. Kaynaklar, kişinin çevresi ya da kendisi olabilir. Kaynaklar, olan ile olması gereken durum arasındaki zıtlığı göstermelerinden dolayı "geribildirim" olarak da ifade edilmektedir. Bu geribildirimler sonucunda kişi ya hedefe yönelir ya da hedeften uzaklaşır. Bu iki durumdan birinin gerçekleşmesinde, geribildirim kaynağı olan başkasının özellikleri, sunulan hedefin arzulanır ve yapılabilir olması etkilidir (Locke & Latham, 1990: 413; Cantor & Fleeson, 1994: 265). Kuşkusuz, kişinin hedefe yönelmesi için o hedefi içselleştirmesi de gerekmektedir (Erez vd., 1985: 50-51).

Hedef belirleme ve hedef yönelimi performansı belirlemektedir. Hedefleri olan kişiler olmayanlara göre daha iyi performans sergileyebilmektedirler (Locke & Latham, 1990: 413). Hedefin varlığının yanısıra türü de performansı etkilemektedir. Aynı zamanda zorluk düzeyi ve özgüllüğü de hedefi oluşturma ve hedefe ulaşma sürecinde etkilidir. Hedefin zorluğu, ona ulaşmanın ne kadar güç olduğudur. Dolayısıyla hedef-performans tutarsızlığı durumunda gösterilen çaba, hedefin zorluk derecesine göre belirlendiğinden zorluk arttıkça performans da artmaktadır (Locke & Latham, 1990: 413; Mento vd., 1987: 53; Tubbs, 1986: 474). Hedefin özgüllüğü, kişiye ne yapması gerektiğini net olarak bildirmesidir. Hedefin belirsiz ve muğlak olması kişinin hedefe ulaşma sürecinde ne yapacağı, nasıl ilerleyeceği konusunda karışıklık yaratmaktadır. Kişiler hedefler özgül olduğunda dikkatini hedefe odaklamakta ve tüm enerjisini kullanılacak stratejik planlamaya yönlendirmektedir (Klein vd., 1990; LaPorte & Nath, 1976: 260-261; Lathma & Locke, 1975: 524; Locke vd., 1989).

Hedef yönelimli süreçte eylemi başlatmak, karşılaşılan güçlüklerle rağmen sürdürmek, olası bölünmelere/kesintilere rağmen devam ettirmek yaşanacak zorluklardır. Bu zorlukları yenmek ya

da azaltmak için birtakım stratejiler vardır. Çeşitli araştırmalar hedefe ulaşmada; hedefin kendisine odaklanmaktan ziyade ona nasıl ulaşılacağına odaklanmanın daha kolaylaştırıcı olduğunu göstermektedir (Taylor vd., 1998; Pham & Taylor, 1999: 251-252). Hedefe yönelmede zihinsel, yani kişinin hedefi nasıl gerçekleştireceğini, nasıl başlayıp bitireceğini zihninde tekrar tekrar tasarladığı süreç odaklı simülasyonlar kullandığında, hedefe yönelme kolaylaşmaktadır. Bu tür simülasyonlar, sonuç simülasyonuna kıyasla performansı daha çok artırmaktadır.

Hedef belirlemede rolü olan başka bir etmen ihtiyaçlardır. İnsanlar yaşamlarının çeşitli dönemlerinde farklı hedefler oluşturabilirler. Bunların belirlenmesinde kişinin o anlık doyurulmayı bekleyen ihtiyaçları etkili olabilir. Psikolojik (özerklik, yeterlik, ilişkililik) ve sosyal (başarı, güç, yakınlık, ustalaşma) ihtiyaçlar ile kendini gerçekleştirme ve anlam ihtiyacı bunlar arasındadır.

Başarı İhtiyacı

En genel anlamda başarı ihtiyacı, kişinin kişisel yeterliliğini geliştirmek veya sergilemek için çaba göstermesi anlamına gelmektedir (Reeve, 2009: 175). Başka bir deyişle, belli bir mükemmellik standardına dayanarak bir şeyleri iyi yapma isteğidir (Murray, 1938). Mükemmellik standardı, kişinin yeterlilik hissini geliştirecek, bir başarı sonucuna ulaştıracak geniş bir kavramdır. Bir görevle (bir yapbozu tamamlamak gibi), kişinin kendisiyle (koşuda kişisel olarak en iyi zamanını yapmak gibi) veya diğerleriyle (sınıf başkanı olmak gibi) rekabeti içerebilir (Reeve, 2009: 175).

Başarı ihtiyacının kökeni, sosyalleşme çevresine, özellikle aileye dayanmaktadır. Çocukluklarını zengin uyanıklarla dolu (örneğin, okunabilecek çok sayıda kitabın bulunduğu) bir çevrede geçiren ve bu dönemde seyahat olanağı bulan çocukların başarı ihtiyaçları daha yüksek olmaktadır (DeCharms & Moeller, 1962). Diğer yandan ailenin başarı yönelimli girişimlere değer vermesi de bu ihtiyacı pekiştirmektedir (Eccles-Parsons vd., 1982). Başka bir deyişle, ailenin çocuğun başarılı olma yönündeki çabalarını takdir etmesi ve ona bu yönde olanaklar yaratması başarı ihtiyacını güçlendirmektedir. Başarı ihtiyacı güçlü olan kişiler bunun sağladığı enerjiyle kolay görevlerden ziyade zor görevlere yönelmekte, görev için daha fazla çaba sarf etmekte ve daha iyi bir performans ortaya koyabilmektedir (Slade & Rush, 1991).

Başarı ihtiyacı, uzun yıllardır farklı bakış açılarıyla beslenerek günümüze taşınmış bir kavramdır. McClelland (1953) ve Atkinson (1957) tarafından öne sürülen geleneksel modeller, başarı ihtiyacını “doğal özendiriciler” ve “başarı olasılığı” kavramlarına dayandırmaktadırlar. Atkinson’a göre başarıma davranışı yalnızca kişinin başarı ihtiyacına dayanmamakta aynı zamanda o göreve özgü başarı olasılığını ve o görevi başarmaya yönelik özendiricileri de içermektedir. Kişilerde, başarıya ulaşma ve başarısızlıktan kaçınma güduları vardır (Atkinson, 1957). Atkinson’un (1957) kuramının başarı ihtiyacıyla ilişkili iki önemli çıkarımı vardır. Bunlar başarı ihtiyacının gücü ve sebatla ilgilidir. Başarı ihtiyacı yüksek olduğunda kişinin göreve başlama süresi kısalmakta (Atkinson & Birch, 1970) ve kişi görevde daha çok sebat göstermektedir (Reeve, 2009).

Çağdaş modellerde, performans amaçları ve ustalaştırıcı amaçlar olarak iki farklı başarı amacı üzerinde durulmaktadır.. Ustalaştırıcı amaçlar, kişinin bir mükemmellik standardıyla karşılaştığında daha fazla yeterlilik arayışına girme, aşama kaydetme, kendini geliştirme, yoğun ve kararlı bir çabayla zorlukların üstesinden gelme güdüsünü ortaya çıkarmaktadır (Elliot & Dweck, 1988). Ustalaştırıcı bir amaca ulaşmak, kişinin kendi standartlarına göre aşama kaydetmesi anlamına gelmektedir. Performans amaçları ise, kişiyi bir mükemmellik standardıyla karşılaştığında yeterliliğini kanıtlamaya veya ortaya koymaya, yüksek beceri göstermeye, diğerlerinden daha iyi bir performans sergilemeye ve çaba göstererek başarıya ulaşmaya yönelmektedir (Reeve, 2009). Diğer bir deyişle, performans amaçları bir şeyleri diğerlerinden daha iyi yapmaya yöneliktir. Ustalaştırıcı amaçları benimseyen kişiler kolay görevler yerine bir şeyler öğrenebilecekleri ve mücadele gerektiren görevleri tercih etmekte, dıştan ziyade içten

güdülenmekte, elindeki işe devam edebilmek için diğerlerinden daha çok yardım arama ve bilgi toplama eğiliminde olmaktadır. Bunların yanı sıra daha çok ve daha uzun çalışmalarının sonucunda daha iyi performans sergilemektedirler (Heyman & Dweck, 1992).

Anlam ihtiyacı

Anlam, başarı, açlık gibi temel bir insan ihtiyacı olup insanın hayatındaki önemli bir güdülenme kaynağı olarak görülmektedir (Frankl, 2009). Kişiler, anlam ihtiyacını doyurmak üzere, yaşadığı sürece hayatını anlamlı kılacak özlere ulaşmak için çaba harcamaktadır. Anlam yaratma; insanların yaşamlarındaki olayları değerlendirdiği (Taylor, 1983: 1162), fayda bulduğu (Davis vd., 1998: 561-562) ve ne olduğunun önemini keşfettiği (Park & Folkman, 1997:118-119) aktif bir süreçtir. Bu yüzden, anlam ihtiyacı amaç, değerler, etkililik gibi ihtiyaçlarla ilişkilendirilmektedir. Sağlık krizi (örn. ölümcül bir hastalık), sevilen bir kişinin kaybı, akademik başarısızlık gibi durumlara cevaben kişiler bir anlam bulmaya çalışırken, belli bir amaç, ahlaki bir değer ve güçlü bir etkililikle donatılmış bir benlik oluşturmaya çalışırlar (McAdams, 2005).

Güdüsel yönden anlam aramanın üç ihtiyaçla ilişkili olarak ele alındığı görülmektedir (Reeve, 2009: 442). Bunlar, amaç (purpose), değer ve meşrulaştırma (value and justification), etkililik (efficacy) ve kontroldür. Ayrıca benlik değeri de eklenmektedir (Baumeister & Newman, 1994: 686; Kayaalp, 2017). Amaç ihtiyacı, liseden mezun olmaktan, öldükten sonra cennete gitme gibi geniş bir yelpazeye yayılan amaçları kapsamaktadır. Kişinin kendisine bir amaç bulmasının kimliğin temel sorunu olduğu vurgulanır ve mesleki başarı elde etme, bir aile kurma gibi pek çok temel amacın anlam ihtiyacında rol oynadığı belirtilir (Baumeister & Newman, 1994: 680). İkinci ihtiyaç, değerlerdir. Değerler, neyin iyi olduğunu ve neyin doğru olduğunu tanımlar. Kişiler değerleri içselleştirdiğinde, ona göre davrandığında içindeki iyilik duygusunu onaylamış olmaktadır. Anlam ihtiyacının üçüncü yönü olan etkililik, kişisel kontrol ya da yeterliliğe sahip olma ile ilgilidir. Kişi, olan/yapılan/yaptığı şeyin herhangi bir fark yaratıp yaratmadığına dikkat eder. Bir fark yaratmak ister ve bunu gerçekleştirebileceği, kendisi için anlamlı eylemlerde bulunur. Son olarak benlik değeri ihtiyacı, kişinin kendisinin övgüye, takdire değer biri olduğu yönündeki temel inançları ile ele alınmaktadır (Baumeister & Newman, 1994: 680-688).

Özetle, hem başarı ihtiyacı, hedef yönelimi ve oluşturma süreçleri hem de anlam arayışı kişilerin yaşamlarına yön veren önemli güdüler olup birbiriyle yakın ilişki içerisinde olduğu görülmektedir. Bu çerçevede çalışmamızda önemli bir sanatsal figür olan Füreya'nın yaşamının söz konusu güdüler temel alınarak incelenmesi amaçlanmıştır. İncelemede psikobiyografik araştırma yöntemi kullanılmaktadır. Araştırma deseni, hedef oluşturma, başarı ihtiyacı ve anlam ihtiyacı çerçevesinde kişi-merkezli olup tek bir kişiye dayanmaktadır (du Plessis, 2017; Mayer & Maree, 2017; Schultz & Lawrence, 2017). Seçilen güdüsel kavramlarla ele alınan sanatçının tüm yaşamını özellikle de sanat yaşamını anlamada bütünleyici bir yaklaşım kullanılmıştır.

Yöntem ve Örneklem Seçimi

Hedef belirleme, hedefe yönelme, hedefe ulaşma mücadelesi ile başarı ve anlam ihtiyacının bir arada ele alındığı bu psikobiyografi çalışmasında araştırma öznesi olarak Türkiye'de seramik sanatında öncü ve kendine özgü olarak tanınan Füreya seçilmiştir. Seçimde, çalışmanın yazarlarının sanatçının orta yaşa doğru sanat yaşamına başlamasına karşın güçlü ve etkili bir figür haline gelişine yönelik ilgi ve dikkatlerinin kuşkusuz rolü olmuştur. Bununla birlikte esas olarak bir kişinin hayatında hedeflerin, bunları belirleme sürecinin ve bu hedeflere ulaşma mücadelesinin güdüsel kavramlar uygulanarak anlaşılması -yani bireysel bir yaşamın incelemesinde kavramların gerçeklerle uyuşmasının değerlendirilmesi- ve böyle bir uygulamanın nasıl yapılabileceğinin ortaya konulması amaçlanmıştır.

Veri Toplama ve Analiz

Genelde psikobiyografi çalışmaları için veriler, birinci kişilerden ve üçüncü şahıs belgelerinden derlenmektedir (Elms, 1994; Allport, 1961). Söz konusu belgeler; otobiyografik yazıları, internet kaynaklarını, dergi ve gazete yazılarını, videoları, belgeselleri, röportajları içermektedir. Bu çalışmada, Füreya'nın yaşamına dair veriler belirtilen türdeki veri kaynaklarının yanı sıra yazar Ayşe Kulin'in Füreya başlıklı romanı aracılığıyla elde edilmiştir. (Veri kaynaklarının tam listesi Ek-1'de verilmiştir.) Bu eser "biyografik bir roman" (Yeşilçiçek, 2018) olarak bilinmektedir. Yazar Ayşe Kulin, kitabın teşekkür yazısında romanın Füreya'nın yaşam öyküsü olduğunu açıkça belirtmiştir (s. vii). Romanda bazı kısımlar Füreya'nın ağzından anlatılmıştır (örn. s. 3-20, 54-61). Roman hem dönemin önemli olaylarını hem de Füreya'nın yakın çevresi ve geniş ailesini kapsayan bir bağlam içinde yaşam evrelerini ve iç dünyasını betimler tarzda yazılmıştır (Yeşilçiçek, 2018).

Bu psikobiyografi çalışması için öncelikle belirtilen kaynaklardan Füreya'nın kapsamlı yaşam öyküsü derlenmiştir. Daha sonra roman dışındaki kaynaklarda yer alan bilgiler özellikle Füreya'nın kendi ifadelerine odaklanılarak hem hedeflerle hem de başarı güdüsü ve anlam arayışıyla ilgili kavramlarla analiz edilmiştir. Birinci analiz hedef türleri, hedef belirleme süreci ve bu ikisinin performansa etkileri olmak üzere üç açıdan yapılmıştır. Bu amaçla yaşam öyküsündeki hedefler tek tek listelendikten sonra, türlerine göre sınıflandırılmış ve somut/soyut, alt/üst düzey, kısa/uzun erimli, olumlu/olumsuz sonuç odaklı ve performans/öğrenme odaklı olarak değerlendirilmiştir. Hedef belirleme süreci, mevcut/ideal uyumsuzluğu, T-O-T-E ve kaynaklar (kendisi/diğerleri) yönünden ele alınmıştır. Son olarak, hedeflerin ve belirleme sürecinin performansa etkileri; hedeflerin zorluk düzeyi (zor/kolay), özgüllüğü (özümlü/global) ve zorlukları yenme stratejileri (süreç/sonuç simülasyonları) kategorileri kullanılarak analiz edilmiştir. Hedef türleri, belirleme süreci ve performansa etkileri, alt kategorilerini içeren bir kodlama tablosu oluşturulmuştur. Yazarlar önce tüm kaynaklardan ayrı ayrı bağımsız olarak kodlamalarını yapmış daha sonra bir araya gelerek nihai değerlendirmelerine ortaklaşa karar vermişlerdir.

Başarı ihtiyacının analizinde boyutlar, ihtiyacın kaynağı (aile çevresi), sebat, zaman boyunca yoğunluğundaki değişimler ve performansa/ustalaştırıcı amaçlara ulaşma olarak uygulanmıştır. Anlam ihtiyacı, amaç, değer ve meşrulaştırma, etkililik ve kontrol yönünden analiz edilmiştir. Başarı güdüsü ve anlam ihtiyacının belirtilen kategorilerle analizi, yazarların kaynakları birlikte değerlendirildiği görüş birliği oturumları ile gerçekleştirilmiştir.

Burada genel bilgi vermek amacıyla öncelikle Füreya'nın kısa yaşam öyküsü anlatılmakta daha sonra bulgular sunulmaktadır. Veri toplamada kullanılan kaynaklar Füreya'nın kendi ifadelerini derlemek amacıyla kullanıldığı için kitap ya da dergi/gazete makalesinin yazarını kaynak göstermenin karışıklığa yol açabileceği düşüncesiyle ek kısmında ayrı bir liste halinde verilmiş ve alıntı yapılan kaynak, bulgular kısmında listedeki sıra ve sayfa numarası belirtilerek gösterilmiştir.

Füreya'nın Yaşam Öyküsü

Türkiye'nin Cumhuriyet döneminin ilk kadın seramik sanatçısı olan Füreya'nın yaşam öyküsü birkaç evrede ele alınabilir. Birinci evre çocukluk ve gençlik yılları (1910-1945) ikincisi hastalık ve tedavi yılları (1945-1953) ve üçüncüsü sadece seramikle ilgilendiği yıllardır (1953-1992). Ayrıca, 1992-1997 arası yıllar da son evre olarak eklenebilir.

Füreya 1910 yılında İstanbul, Büyükdada'da doğar. Dedesi bir Osmanlı diplomatı Şakir Paşa, babası bir Osmanlı askeri ve Atatürk'ün silah arkadaşı olan Emin Paşa'dır. Füreya, çocukluk yıllarını geleneksel geniş aile ortamında geçirir. Şakir Paşa ailesi olarak anılan bu ailenin üyeleri sanatla çok yakın ilişkilidir ve sonraki yıllarda resim, edebiyat, tiyatro alanlarında ünlü isimler olmuşlardır. Füreya henüz okul öncesi dönemde iken sonradan teyzesi (ressam) Aliye Berger ile evlenmiş olan o dönemin ünlü Macar keman virtüözü Charles Berger'den keman dersleri almıştır.

1927'de İstanbul'da Notre Dame de Sion Kız Lisesi'nde eğitim alır. Daha sonra İstanbul Üniversitesi'nde Felsefe Bölümüne devam eder.

1930 yılında Bursalı bir çiftlik sahibi ile evlenir. Bu dönemde köylü çocuklara eğitim verme arzusuyla girişimlerde bulunmuşsa da yaşadığı olaylar buna engel olur. Hamileliği sırasında bebeğini kaybeder ve 1932'de boşanarak İstanbul'da ailesinin yanında yaşamaya başlar. 1933'de Mustafa Kemal Atatürk ile karşılaşan Füreya, Ata'nın silah arkadaşı Kılıç Ali ile tanışır ve 1935 yılında evlenirler. Bu evlilik ile birlikte Füreya Ankara'da yaşamaya başlar ve devletin üst düzeylerindeki isimlerle bir arada olur. Ata'nın vefatının ardından 1939 yılında Ankara'dan İstanbul'a taşınırlar. Füreya 1940-1944 yıllarında müzik eleştirileri yazar, Fransızca eserlerden çeviriler yapar.

1945 yılında verem tanısı konulmasından 1953 yılına kadar hayatını bu hastalık ve tedavi süreci yönlendirir. 1946 yılı sonlarında hastalığının tedavisi amacıyla İsviçre'ye bir sanatoryuma gider. Uzun süren hastane yıllarında teyzesi Aliye Berger'in kendisine getirdiği plastik bir malzemeye uğraşmaya başlar ve bu, çok hoşuna gider. 1947'de daha sanatoryumda iken resim dersleri almaya başlar. 1949'da tedavisi sanatoryum dışında sürerken bir seramik atölyesinde derslere de devam eder. 1950 yılında Paris'e taşınır. Paris'te bulunduğu sırada hastalığı yineler ve tekrar tedaviye başlanır. Tanıştığı seramik sanatçısı ve sanat eleştirmenlerinin önerileriyle 1951 yılında Paris'te M.A.I. Galerisi'nde İsviçre ve Paris'te yaptığı çalışmalardan oluşan bir sergi açar. Aynı yılın Kasım ayında İstanbul'da Maya Galerisi'nde Türkiye'deki ilk kişisel sergisini açar.

Daha sonra Türkiye'ye dönerek İstanbul'da kendi seramik atölyesini kurar. 1952 yılında hastalığı hâlâ devam etmektedir. Paris'teki doktorunun teklifiyle ameliyat olmayı kabul eder ve sonunda bu hastalıktan kurtulmuş olarak İstanbul'a döner. 1952 yılında yurt dışından getirttiği fırın ile kurduğu seramik atölyesinde yoğun olarak çalışmalarını sürdürür. Atölyesi sanat çevresinin uğrak yeri olur. 1954 yılında Kılıç Ali'den boşanır ve kendi deyimiyle “üçüncü evliliğini seramikle” yapar (Türe, 1997).

Füreya'nın yaşam öyküsünün üçüncü dönemi olan 1953-1992 arasındaki 40 yıl, seramiğin onun yaşamını neredeyse tamamen kapladığı yıllardır. Füreya Avrupa'dan Türkiye'ye dönünceye kadar olan dönemde ülkede seramik sanatının kurumsal tarihinde 1930'larda üniversitelerde seramik sanatının temeli atılmışsa da ancak 1950'lerden sonra daha dikkati çeken ilerlemeler olmuştur. Cumhuriyet döneminde -o zamanki ismiyle- İstanbul Sanayi-i Nefise Mektebi'nde (Güzel Sanatlar Akademisi) bazı öncü isimlerin girişimiyle, daha sonra da Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü'nde atölyeler kurulmuştur.⁵³ 1950'lerin başında Füreya'nın İstanbul'daki atölyesi Türkiye'de çağdaş seramik sanatının gelişmesinde özel atölyelerin başlangıcı kabul edilmektedir.^{54,55} Özellikle 1955'ten itibaren Alev Ebüzziya, Candeğer Furtun, Bingül Başarır, Binay Kaya, Tüzüm Kızılcam gibi sanatçıların yetişmesini sağlamıştır.

1957 yılında bir yıl süreyle burslu olarak davet edildiği Amerika'ya gider. 1958 yılındaki Expo Dünya Fuarı çalışmalarıyla Türk seramik sanatını dünyaya açmada önemli rol oynar. 1959 yılından itibaren seramiği mimari ile birleştirme uygulamalarına ağırlık verir. Bu doğrultudaki çalışmaları Türk çini sanatını çağdaş bir yorumla Türk mimarisine yeniden kazandırır. 1960 yılında Ankara'daki bir otel için yaptığı büyük bir pano ünlüdür. Füreya'nın tanınmış eserleri arasında, 1963 yılında Ankara'da Ulus Çarşısı'na, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı'na, 1966 yılında İstanbul'da Ziraat Bankası'na, 1969 yılında İstanbul Divan Otel'i'ne yaptığı panolar ön plana çıkmıştır. Sonraki yıllarda çeşitli teknikleri deneyerek (porselen, farklı sıcaklıklarda pişmiş seramikler gibi) evler, kuşlar ve insanları konu olan üç boyutlu eserler üretmiştir.

Füreya'nın eserleri 1951 yılından itibaren yurt içinde ve dışında açtığı sergiler sayesinde de sanatseverlerle buluşmuştur. 1950'lerden 90'ların başlarına kadar çeşitli ulusal ve uluslararası ödüller almıştır. 1992 yılında 40 sanatçının seramik panolarının da yer aldığı “Yürüyen İnsanlar” temasıyla 40. Sanat yılı sergisi açılmıştır. Füreya, 26 Ağustos 1997'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Bulgular

Hedefler, Hedeflerin Belirlenme Süreci ve Performansa Etkileri

Farklı kaynaklardan incelenerek Füreya'nın yaşamı boyunca beliren hedefleri tek tek saptanmıştır. Sözkonusu hedeflerden hastalığı ve iyileşme sürecini içerenler “tedavi hedefleri”, sanatsal etkinliklerle bağlantılı olanlar da “sanatsal hedefler” olarak iki ana başlıkta toplanmıştır. Bu iki grup hedefi birlikte ele almak uygun görünmektedir. Nitekim Füreya'nın kendisi de bu bağlantıyı açıkça belirtmiştir. “... Beş, altı ay sonra bunların [uygulanan tedaviyi kasteder] kafi gelmediğini ve hastalığının psikosomatik olduğunu; iyileşebilmem için bir şeye bağlanmam gerektiğini hissettim...” (1c, s.99)...(Sergi Katoloğu, 2019) “Yapmak istediklerimi yapabilirsem en sıhhatli insan gibi olabilirim” (1c, s.103) (Sergi Katoloğu, 2019). “Biliyordum ki bir şeyle meşgul olmazsam, hayatımı değiştirmesem iyileşemeyeceğim” (6, s. 21) (Tanaltay, 2017). Paris’te tedavi için bulunduğu esnada randevuya doktorunun belirttiği saatte gelmeyi reddettiğinde doktoru “Ben sizi iyileştirmeye uğraşıyorum, siz metroların içinde, fırının başında nasıl yaparsınız?” der. Füreya “Bakın Dr. Mayer” ... “eğer ben seramik yapmazsam siz beni iyileştiremezsiniz. Bırakın beni çalışayım, siz de o zaman başarılı olacaksınız tedavinizde” (1c, s.108) diye cevap vermiştir (Sergi Katoloğu, 2019). Sonraki bir söyleşisinde “Biliyorum ki İsviçre’de hasta olmasaydım, ben seramikçi olamazdım” (1d, s.217) diyerek durumu açıkça belirtmiştir (Sergi Katoloğu, 2019).

“Tedavi hedefleri” arasında hem hastalık tanısından kısa bir süre sonra hem de hastalığın nüksetmesinin ardından sanatoryuma yatma (2, s. 214-215) ve ameliyat olma (2, 270; 1c, s.111; 10, s.7) en önemlileridir (Kulin, 2017). Bu hedefler, somut, alt düzey, (aslında üst düzeyle bağlantılı) olumlu sonuç odaklı ve performans odaklıdır. Hedeflerin belirlenmesi sürecinde mevcut-ideal (hastalık-sağlık) uyumsuzluğunun varlığı açıktır. Füreya'nın doktoru ve ailesinin yanısıra kendisi de hedefleri belirlenmenin kaynağıdır. Söz konusu hedefe ulaşmada T-O-T-E sürecinin işlediği görülmektedir. Sanatoryuma yatmayı, aylar hatta yıllar süren yalnızlığı kabul ettiği gibi, doktoru tarafından riskli olduğu bildirildiği halde ameliyat olmayı kabul etmesi test-işlet-testet-çık döngüsünü yansıtmakta gibidir. Öte yandan, verem, dönemin sağlık olanaklarının sınırlılığından dolayı, tedavisi zor bir hastalıktır. Dolayısıyla Füreya'nın tamamen iyileşme hedefi zor başarılabilecek türdendir ve özgüldür. Bu zorluğun üstesinden gelmesine katkıda bulunan stratejisi ise hem süreç hem sonuç simülasyonlarıdır. Kendisine göre hastalığı “psiko-somatik”tir. “Hastalandım... Verem oldum... Siz daha iyi anlırsınız; doğrudan doğruya psikosomatik” (6, s. 21) (Tanaltay, 2017). Dolayısıyla seramikle uğraşırken iyileşmeyi ummakta, tamamen iyileştiğinde İstanbul’a dönme hayali kurmaktadır. O dönemde durumunu şöyle anlatır: Başlangıçta yurt dışında tedavi görürken doktorlar ciğerlerimle uğraşırken ben de kağıtlarla boyalarla, çamurla uğraşmaya koyuldum (5, s.33) (Oral, 1981).

“Sanatsal hedefler” olarak gruplanan hedefler arasında plastik/çamur/kil ile uğraşma (2, s. 215), seramikle ilgili kitaplar okuma (2, s. 233), dersler alma (2, s. 237, 239), seramik atölyesinde teknik öğrenme (2, s. 234), eserlerini sergileme (2, s. 244-245), bir fırın sahibi olma (2, s.235, 254), seramik fırını İstanbul’a getirme (2, s. 264; 1c, s.110), duvar panoları yapma (3, s.31-32), ev içinde kullanılabilir seramik eşya (örn. tabak, 3, s.68-69), porselen (2, s. 340; 3, s.39), heykel (2, s.346) yapma ve fırını satma gibi hedefler bulunmaktadır (Kulin, 2017; Edgü, 1992). Bu hedeflerin hepsi alt düzey, kısa erimli, olumlu sonuç odaklı, performans odaklı hedefleridir. Bunların belirlenmesinde mevcut-ideal durum uyumsuzluğu etkili olmuştur.

Bu hedefler için TEST ET-İŞLET-TEST ET- BİTİR döngüsünden söz edilebilir. Örneğin, Füreya porselen yapma hedefi için porselen firmalarına teklifte bulunur. Böyle bir teklifi İstanbul Porselen firması kabul eder. Atölye evine uzak olsa da bir süre çalışır ve ibrik, çay ve kahve fincanı, yemek takımları üretir. Ancak onun bu girişimi kalıcı bir değişime yol açmaz ve sürecin bitişini şöyle anlatır: “Ben işimi tamamlayıp çıkarken, diledim ki, benden sonra bu dala merak salacaklar için bu fabrikada bana verilen o alan korunsun ve bir gelenek oluşsun. Olmadı. Benim porselenler de kendi yollarının hem başı, hem de sonu oldu” (3, s.39) (Edgü, 1992). Genel olarak

tüm çalışmalarında T-O-T-E var gibidir. Kendisinin şu açıklamalarının bu döngüsellliği yansıttığı söylenebilir: *“Her çalışmada, her eserde, her kompozisyonda var olan eskiz safhasından fırınlamaya dek süren çelişkiler ve çatışmalar. Eserin, kompozisyonun kendi içindeki ve eserle benim aramdaki çatışma. Öyle ki zaman zaman taa tepelerden kendimi boşluğu ya da denizin dibine atma isteği veren çatışmalar...”* (5, s.35) (Oral, 1981).

Füreya'nın “Sanatsal Hedefleri” yukarıda belirtilenlerle sınırlı değildir. Henüz lise öğrencisi iken yazmış olduğu bir kompozisyondaki ifadeleri onun soyut şeylere ilgisini göstermektedir. Kompozisyon *“Benlik sabit midir yoksa koşullara ve insanın türlü hallerine göre sürekli olarak değişir mi? Eğer değişmiyorsa neye dayanır?”* sorusuyla başlar ve *“Benlikte, aynı yakınsak bir merceğin ışık ışınları gibi tek bir noktada birleşen kimi eğilimler vardır, gittikleri doğrultu daima merceklerle özdeşir”* (1b, s.31) ifadesiyle biter (Sergi Kataloğu, 2019). Onun sanata yönelmesi daha önce de belirtildiği gibi hastalığı nedeniyledir. Ancak bu noktada sanat sayesinde sağlığına kavuşma hedefi yukarıda sanatla bağlantılı diğer hedeflerinden ayrılmaktadır. Sanatoryumda iken annesine yazdığı mektupta *“Yapmak istediklerimi yapabilirsem en sıhhatli insan gibi olabilirim... Hayat fazla kısa, geçmiş sıkıntılara bakmamak lazım...”* (1c, s.103) sözleri açıkça bu hedefi belirtmektedir (Sergi Kataloğu, 2019). Hastalık döneminde *“Hayatta yapacağım işler var, onları gerçekleştirmek için her şeyi yapmaya karar verdim...”* der (1b, s. 34; 1c, s.103) (Sergi Kataloğu, 2019). Bir söyleşisindeki *“...yalnız kuşlar değil, insanlar da, o sokakta karşılaştığımız kalabalıklar da benim ilgimi çekmiştir. Nerden gelirler, nereye giderler, ne düşünürler? Niçin yüzleri böylesi asıktır? Niçin hiç gülmezler? Niçin burunlarının dibinde bir doğa mucizesi gibi gök boşluğunda kanat çırpıp sığırcıkların farkında varmazlar?”* ifadeleri soyut konulara merakının göstergesidir (9, s.4) (Edgü, 1997).

Füreya, seramik uğraşında ilk başlarda ürettiklerine dair değerlendirmelerini almak için dönemin ünlü sanatçılarına çalışmalarını gösterir (2, s. 239; 1c, s. 103), yani bir anlamda kendini değerlendirmek istemiştir (Sergi Kataloğu, 2019; Kulin, 2017). Tedavi için yurt dışında bulunduğu dönemde sergileri gezmeyi, sanat olaylarını izlemeyi (2, s. 256-257) hedef edinir (Kulin, 2017). Bir tarz edinme, özgün eserler yaratma isteğindedir. Bu isteği *“Benim istediğim buydu. Birkaç insanın ruhuna hitap etmek ve benim duyduğum hislerin anlaşılması. Buna muvaffak oldum. Bir kitleye hitap etmek istemiyorum...”* (1c, s.102) ifadesinden anlaşılmaktadır (Sergi Kataloğu, 2019). Anadolu'daki seramik geleneğini çağdaş döneme aktarma[*“1951-52'de Hitit Müzesi çok etkiledi beni. Bütün bir dönem, Hitit güneşi, Hitit motifleri egemen oldu çalışmalarına, formlarına...”* (5, s.34)], çini sanatını modern zamana taşıma ve bu yolla mimari ile seramiği birleştirme hedefleri de [*“Bense o çiniyi yapmak istiyordum fakat onu yaparken bugünün binasında, mimarisinde yapmak istiyordum...”* (1c, s.107)... *“Aklımda hep bir mimari mekana değer kazandırmak vardı ve çağdaş bir mimari mekanı soyuta getirdim”* (1c, s.107)] sanatla ilgili yukarıda belirtilenlerden farklılık göstermektedir (Sergi Kataloğu, 2019; Oral, 1981). Seramik yaparken asıl hedefini net bir şekilde şöyle açıklar: *“Ben bir motifin devamını yapmak istemiyorum. O mekanda yeni bir şey söylemek, o mekanı canlandırmak istiyorum... Benim için çini yapmak, seramik yapmak değil. Nasıl bir ressam resmiyle, bir romancı romanıyla kendini ifade ediyor, benim için de tamamıyla aynı. Seramik amaç değil, araç. Onun için duvarda resim yapmayı da, çini yapmayı da hiç aykırı bulmuyorum. Benim için seramiği mimariye sokmak, onu dekoratif yapmak değildir. Bir defa onu kesin olarak ayırayım. Benim için duvar yapmak, seramiği mimariye sokmak bir gelenek, geleneğe dayanan bir şey yaratmak”* (1c, s. 115) (Sergi Kataloğu, 2019). Bu hedeflerin hepsi “sanatsal hedefler” olarak ilk grupta belirtilenlerin aksine soyut, üst düzey ve uzun erimlidir.

Eserlerinin bazılarında seçtiği figürler (kuşlar, evler, ağaçlar) somut şeyler olsa da bunların gerisinde soyut hedeflerin bulunduğu anlaşılmaktadır. *“Çünkü kuş değil, kuşun uçuşu, kanatlanışı, havaya yükseliş anydı benim ilgimi çeken. Çok kuş yaptım. Hepsisi tünemiş kuşlardır. Hareketsiz. Bu kez uçuşlarını, yerden havalanışlarını yapabilir miyim, diye sordum kendi kendime”* (3, s. 15) (Edgü, 1992). Füreya sanat yaşamı boyunca çok çeşitli kuş figürlü eserler üretmiştir. Bu

üretimlerinin geri planında yine soyut hedefler vardır. “*Kumrular, güvercinler, bunlar sembol niteliğinde kuşlardı. Herkesin sevdiği kuşlardır. Gün geldi onların bu niteliklerinden bıktım ... uğursuz sayılan baykuşu seçtim ...çünkü bir kuşu uğursuz saymanın saçmalığını göstermek istiyordum. Baykuş niçin uğursuz olsundu ki? ... Bu uğursuz diye nitelenen kuşa yeni bir can vermek istedim toprakta*” (3, s.52) (Edgü, 1992).

Füreyâ, insanların evde gündelik yaşamlarında kullandıkları seramik eşyalar (küçük panolar, tabaklar, fincan vb.) üretir (12, s.57-61) (Bektaş, 2015). Bunları satarak gelir de elde eder. Buradaki asıl hedefi derinden incelendiğinde, ilk bakışta tahmin edilebilecek hedef özelliklerinin (somut, alt düzey, kısa erimli vs.) aksine, soyut, üst düzey, uzun erimli, kendi düşüncesindeki mevcut-ideal uyumsuzluğunun yönlendirdiği ve test-işlet-test-çık döngüsünde yürütülen, zor, global ve sonuç simülasyonu içeren türdedir. Bu hedef özellikleri temel olarak şu ifadelerinde açıktır: “*Ben sanatı kişisel olarak almıyorum. Bir eser yapayım; güzel olsun, beğenilsin, alınsın, müzeye konulsun şeklinde anlamıyorum sanatı. Benim için esas sanat herkesin paylaştığı sanattır... Sanat toplumsaldır ve sanat eseri de toplumun içinde yaşamalıdır bence. İnsanlar sanat eserinin içinde yaşamalıdır*” (1c, s.115) (Sergi Katoloğu, 2019).

Füreyâ’nın ilk başlarda sanata yönelmesinde diğerlerinin (örn. teyzeleri, sanat eleştirmenleri ve arkadaşları) rolü olmuşsa da sanatla ilgili tüm hedeflerinin kaynağı kendisidir. Bunların tümü zor ve özgül hedeflerdir. Bu hedeflerden biri konusundaki açıklamaları hem zorluğu hem de özgüllüğü ortaya koymaktadır. “*Ama seramik... Ben seramik yapıyordum ve o ânu, hayat ile ölüm arasındaki o ânu seramikte gerçekleştirmek istemiştım. Herhangi bir duvarı süslemek için değil. Beni değiştiren, dünyaya yeni bir gözle baktıran o ânu, o anın bende bıraktığı izleri, izlenimleri, kendi sanatımın olanakları içinde gerçekleştirmek istemiştım*” (3, s.14) (Edgü,1992). Seramik sanatı bakımından neredeyse hiç olanağın olmadığı 1950’lerin İstanbul’unda seramik fırınına gümrükten ekme fırını olarak geçirek (12, s.51) büyük güçlüklerle bir apartman dairesine taşıyıp, sahip olduğu eşyaları müzayedede satarak elde ettiği gelirle atölye kurmak, gerçekleştirilmesi son derece zor bir hedeftir (Bektaş, 2015). Ancak daha 1951’de Paris’ten annesine yazdığı mektuptaki “*Çok insanlar kırılacak, nörastenik deli oldu diyecekler belki. Ne derlerse desinler, artık bundan sonra beni çalışmaktan uzaklaştıracak her şeyi yıkmak kararındayım*” (1b, s.34) ifadesi bu hedefi gerçekleştirmek üzere zorlukların üstesinden gelmeye dair süreç simülasyonları yaptığını göstermektedir (Sergi Katoloğu, 2019).

Başarı İhtiyacı

Başarı ihtiyacının gelişmesindeki aile ve çevresel uyaran çeşitliliğinin etkileri (DeCharms ve Moeller, 1962) göz önüne alınarak Füreyâ’nın yaşam öyküsü gözden geçirildiğinde, özellikle çocukluk ve gençlik evresini geçirdiği çevrenin eğitim olanakları ve uyaran bakımından zenginliği dikkati çekmektedir. Ailesinin yabancı dil bilen, kitap okumaya ve sanata önem veren üyelerinin olduğu ve ailenin tüm üyelerinin resim yaptığı, piyano ya da keman çaldığı bilinmektedir. Füreyâ’nın da bir yandan küçük yaşlardan itibaren Fransızca, keman, resim gibi çeşitli dallarda özel dersler alması diğer yandan aile üyelerinin sanatsal faaliyetlerini izleme olanağı bulması başarı ihtiyacının temellerinin atılması etkilemiştir. Çocukluğunun geçtiği evin duvarlarında sanatsal resimlerin asılıdır ve kitaplarla dolu pek çok kitaplık bulunmaktadır (7, s.8; 1b, s.32) (Sergi Katoloğu, 2019; Oral, 1997).

Füreyâ’nın çocukluk dönemine bakarak başarı ihtiyacının küçük yaşlardan beri hep yüksek olduğu sonucuna varılabilir. Diğer yandan, uzun yıllar bu başarı ihtiyacının belirgin bir odağının olmadığı da dikkat çekmektedir. Verem hastalığına yakalandığı yıla kadar, keman çalmak (1c, s.98), bir “Çalikuşu” olarak Anadolu’da hizmet vermek (1b, s.32), Kılıç Ali ile evli olduğu Ankara yıllarında herkesin imrendiği sofralar kurmak (1b, s.34), çeviri çalışmaları yapmak (1b, s.32) gibi çeşitli alanlarda başarı ihtiyacını tatmin etmeye çalıştığı ancak hiçbir girişiminde aradığı tatmini bulamadığı ve devamlı bir arayış içerisinde olduğu (7, s.9) görülmektedir (Sergi Katoloğu, 2019; Oral, 1997).

Hastalığının Füreyâ'ya aslında bambaşka bir dünyanın kapılarını açtığı anlaşılmaktadır. Sanatoryumda kaldığı dönemde hastalığının psikosomatik olduğunu düşünür ve onu atlatması için bir şeye bağlanması gerektiğine inanır. “*Biliyordum ki bir şeyle meşgul olmazsam, hayatımı değiştirmesem iyileşemeyeceğim*” sözleri bu arayışın ifadesidir (6, s.21) (Tanaltay, 2017). Bu düşünceler içerisindeyken teyzelerinin onu çamurla tanıştırması Füreyâ için başarı ihtiyacının tatmini bakımından bir dönüm noktası niteliğindedir. Başlarda kendisi için çamurla uğraşmanın yalnızca bir hobi niteliğinde olduğu ve başarı ihtiyacının pek yüksek olmadığı ancak zaman içerisinde seramiğe kendini verdikçe bu ihtiyacının giderek güçlenerek diğer ihtiyaçlarının önüne geçtiği görülmektedir.

Füreyâ'nın sebatlı olduğu ve güçlü bir başarı ihtiyacının bulunduğu ortadadır. Bir yandan hastalığıyla mücadele ederken bir yandan da seramik çalışmalarına devam etmesi, sergilediği yüksek düzeydeki çaba, sebat ve uzun süreli yoğun çalışma bunu açıkça göstermektedir. Başarı ihtiyacında sebatın güdünün gücüne bağlı olduğuna yönelik varsayıma (Atkinson ve Birch, 1970) göre, yüksek başarı ihtiyacının sebatını güçlendirdiği sonucuna varılabilir. Hastalığına rağmen göstermiş olduğu azim de bunu destekler niteliktedir (Atkinson ve Birch, 1970). Füreyâ, doktorların uyarılarına rağmen yoğun bir tempo içerisinde seramikle meşgul olmaya devam eder (2, s.240; 1c, s.108) (Kulin, 2017). Seramik eğitimi almak için günde beş saatini yolda harcayarak bir atölyede çalışır (2, s.240; 1c, s. 104) (Kulin, 2017; Sergi Kataloğu, 2019). Doktor randevularını seramik çalışmaları için erteler (1c, s.108) (Sergi Kataloğu, 2019). Zaman içinde seramikle uğraşmak kendisinin yaşam biçimi haline gelir. Hastalığı kendisini tam anlamıyla seramiğe adanmasına engel olduğunda tamamen iyileşmek için çok tehlikeli bir ameliyatı göze alır. Hastalığı yenmek için göstermiş olduğu sebat ve kararlılık da onun yüksek başarı ihtiyacının başka bir örneği olarak gösterilebilir.

Füreyâ'nın sanat yaşamının başında daha çok performans amaçlarına yönelik hareket ederken ilerleyen zamanlarda tamamen ustalaştırıcı amaçlara yöneldiği söylenebilir. Seramiğe yeni başladığı zamanlarda kendini kanıtlama çabası içerisine girmesi performans amaçlarının bulunduğu şeklinde yorumlanabilir. Paris'te dönemin önemli sanat eleştirmenleri olan J. Lassaigne'nin önerileri doğrultusunda hareket etmesi ve eserlerini sergileme fikri içerisinde girmesi buna örnek olarak verilebilir (1c, s.105) (Sergi Kataloğu, 2019).

İlerleyen yıllarda, seramikte kendini geliştirdikçe giderek daha ustalaştırıcı amaçlara ulaşmaya yöneldiği görülmektedir. Hakkında vurgulanan yanlar Füreyâ'nın kararlılıkla mükemmellik arayışında olduğuna, hep daha iyisini yapma ve kendini geliştirme güdüsü içinde olduğuna, yorulmadan ve sıkılmadan çalışmak arzusu taşıdığına ve başkalarından ziyade her zaman kendisiyle bir yarış içerisine girdiğine işaret etmektedir. Yeğeni Sara Koral'ın “*Ama o devrin önünde olduğunu kabul etmiyordu. Her yaptığını yetersiz buluyordu, hep daha iyisini, daha mükemmeliyi yapmak istiyordu*” (11, s.1) sözleri Füreyâ'nın ustalaştırıcı amaçlarını bildirmektedir (Bahar, 2017).

Benzer şekilde yakın çevresi de Füreyâ'nın sürekli kendisini aşma, daha iyisini ortaya koyma yönündeki güdülenmesinden bahsetmiştir (3, s.14) (Edgü, 1992). Füreyâ'nın her zaman mücadele gerektiren görevlere yöneldiği görülür. Kendisi ile yapılan bir röportajda, kuşların havalanış anını ortaya çıkarmaya çalıştığını anlatması üzerine görüşmecinin üç kez “*Ama siz imkânsız denemişsiniz.*” ifadesine karşılık Füreyâ'nın “*Ama kimi zaman imkânsız denemek gerekir, öyle değil mi?*” (3, s.20) şeklindeki cevabı, onun mücadele içine girmeyi seven, yoğun ve kararlı bir çabayla ilerleyen birisi olduğunu göstermektedir (Edgü, 1992). Tüm yaşamı ele alındığında Füreyâ'nın ustalaştırıcı amaçlarına dair pek çok örnekle karşılaşmak mümkündür. Sıradan olmamak için kendine bir tarz edinmek istemesi (1c, s.104), sanatına dair birikimlerini aktarmak için fırını amatör gençlere açması (1c, s.118), ev içinde kullanılabilir seramik eşyalar yapmak amacıyla çalışması ve en sonunda kendi mükemmellik standartlarını aşmadığını hissettiğinde fırını satması ustalaştırıcı amaçlara yönelik güdülenmeunu ortaya koyar niteliktedir

(Sergi Katalogu, 2019).Fırını satmasıyla ilgili olarak “*Bu kararı güç verdim ama verdim. Çünkü baktım ki kendimi tekrarlıyorum, ufak tefek değişiklikler oluyor, renk değişiklikleri falan ama hep aynı espri... Yapmak zorunda kalmamak için fırını sattım. Atölyeyi de boşalttım, seramik yapmaya heveslenmeyeyim.*” şeklindeki açıklamaları (13, s.82) amacının hep daha iyisini ortaya koymak ve kendisiyle yarışmak olduğunu kanıtlamaktadır (Kabacalı, 1995).

Anlam ihtiyacı

Anlam ihtiyacı amaç, değer ve meşrulaştırma ile etkililik ve kontrol açısından ele alınmıştır. Bu ihtiyacın amaç yönü çalışmamızda hedeflerle ilgili önceki kısımlarda ayrıntılı olarak ele alındığından burada genel olarak yaşamı anlamlandırma ihtiyacına değinilebilir. Füreya’nın “... *Sanatçı ne için yaşar? Kendi iç dünyasını, kendi görüşlerini, kendi düşlerini paylaşmak için değil midir? Bu resimle, müzikle, yazı ile, heykelle olduğu gibi seramikle de olur... (1d, s. 228) “Çalığışu”luk da olmadı. E ne olacak bu? Olacak gibi değil... Olmaz ki bu böyle... O büyük bir boşluk... (12, s.31) ... hayatta yapacağım işler var, onları gerçekleştirmek için her şeyi yapmaya karar verdim...*” (1c, s.103; 1d, s.34) ifadeleri yaşamı anlamlı kılma konusundaki temel arayışını göstermektedir(Sergi Katalogu, 2019; Bektaş, 2015).

Füreya’nın anlam ihtiyacının etkililik ve kontrol yönü ise “... *artık bundan sonra beni çalışmaktan uzaklaştıracak her şeyi yıkmak kararındayım...*” (1c, s.103). “*Seramiği seçmeye karar verdiğim an, hiç taviz vermemeye de karar vermişim...*” (1d, s.218) ifadelerinden anlaşılmaktadır (Sergi Katalogu, 2019). Türkiye’de yaptığı seramiğe dair aldığı eleştiriler karşısında, “*ben de forma gitmediğimi, istediğimin duvar çinisi olduğunu, çünkü duvar çinisinin bizim geleneğimiz olduğunu müdafaa ettim. Mimarinin renkli ve kuvvetli bir malzemeye ihtiyacı olduğunu savundum. Başka yerlerde vitray, fresk kullanılıyordu ama bizde hep duvar çinisi seramik olarak kullanılmıştır; iklim, gelenek buna uygundur. Neden tekrar kullanmayalım diye düşünüyordum, tabii eskisini kopya ederek değil, bugünün sanat görüşüne uygun şekilde yapmalı...*” (1d, s.313) sözleri de etkili olma çabasını ortaya koymaktadır (Sergi Katalogu, 2019).

Anlam arayışının diğer bir yönü olan değeri Füreya’nın çeşitli ifadelerinden anlamak mümkündür. “*Sanatçı, hakiki sanatçı, otantikse sanatçı ... Çile çekmek yahut soylu bir görünüm göstermek filan ... Sanatçı, hakiki sanatçı bence soylu filan değil. Asıl olan otantik mi değil mi? ... çok güç bir şey otantik olmak ... Yani kendine karşı otantik olması gerekiyor sanatçının. Yani hiçbir şeye taviz vermeden ... Beğenileceğim yahut hoş görülecek diye uğraşan bir sanatçı bence otantik değil ... akıl tabii ki lazım ...bir kültürü edinmek lazım... teknik bilimler edinmek lazım... dünya görüşü ... bence çok önemli şey bu akılla duyguyu ayırmak ve fazla akılcı olmamak ... bütün dünya görüşünü, adamakıllı benimsedikten sonra ve onu bir duygu haline koyup da iç gücü olarak ve otantik olarak onu koyabilirsek o zaman zannedirim ki sanat eseri başkalarına da bir şeyler söylüyor ...sanat eseri de bence bir yenilik yaratmak değil insanlar arasında bir... gönül yolu kurmak... dünyasını değiştirmek o insanın... Kendi dünyasından çıkabiliyorsa bir insan ve başka bir dünyaya girebiliyorsa en büyük mutluluk bence bir insanın bunu yapabilmesidir” (12, s.20-22) (Türe, 1997). Füreya’ya göre “*sanat eseri müzede kapalı kalmamalıdır, “sanat eseri yaşanmalı, sanat eseri herkesin malı olmalı”dır (12, s.24) (Bektaş, 2015). Ancak sanatın insanların yaşamında mutluluk kaynağı olması yetmez; daha fazlası gerekir: “... Sanat kuşkusuz insanları mutlu edebilir. Ama sorgusuz sualsiz bir mutluluk, mutluluk mudur?...” (3, s.47) (Edgü, 1992).**

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Güdülenmeye dair kuram ve açıklamaların psikoloji tarihindeki yeri ve ağırlıkları gözden geçirildiğinde, iniş çıkış dönemlerinin varlığı dikkati çekmektedir. Tüm davranışları açıklama iddiasında olan büyük kuramlar ile belirli davranışlara odaklanan mini kuram dönemlerinin ardından 2000’lerden itibaren davranışın tek bir büyük nedenden dolayı değil, çok düzeyde ve birlikte işleyen etmenlerinin bulunduğu yolundaki yeni görüş yaygınlaşmıştır (Reeve, 2009). Bu çalışmada önemli güdüsel kavramlardan hedef yönelimi, başarı ve anlam ihtiyacı ele alınmıştır. Söz

konusu kavramlar bir kişinin tüm yaşamının incelenmesine dayanan bir psikobiyografi çalışmasında irdelenmiştir. Bunun için Türkiye'nin öncü seramik sanatçısı olan Füreya'nın yaşamına odaklanılarak sistematik ve derinlemesine bir analiz yapılmıştır.

Füreya'nın hedef yöneliminin daha çok mevcut-ideal durum kıyaslamasının sonucunda ideal olana doğru ilerleyen bir tarzda olduğu, hedeflerini oluştururken mevcut-ideal uyumsuzluğunu hem arttırarak hem de azaltarak kendi kendisine hedefler koyduğu, geribildirimler alarak ilerlediği, hedeflerine ulaşmak üzere daha çok süreç odaklı zihinsel simülasyonlar yarattığı görülmektedir. Belirlediği hedefler ilk bakışta somut, alt düzey ve kısa erimli görünse de tüm yaşam öyküsü daha derinden incelendiğinde aksine soyut, üst düzey ve uzun erimli oldukları ortaya çıkmaktadır. Aslında bir üst düzey hedef (seramikçi olma) belirlenip içselleştirildikten (Erez vd., 1985) sonra ona alt düzey hedefler aracılığıyla ulaşmaya çalışmıştır.

Hedeflerin analizi ve bulgular; hedef oluşturma süreci, oluşturulan hedeflerin türleri ve bunların performans üzerindeki etkileri konusundaki mevcut yaklaşımların ve kategorik ayrımların uygulanabilirliğini desteklemiştir. Çalışmanın bulguları, mevcut-ideal uyumsuzluğu (Newell vd., 1958) süreci ve TEST ET-İŞLET-TEST ET-BİTİR (TOTE) (Miller vd., 1960) döngülerinin kullanımını ortaya koymuştur. Kişi, bu süreçler yoluyla alt düzeyleri içeren ama üst düzey, kısa erimli olanları içeren ama uzun erimli, hem performans hem de öğrenme odaklı hedefleri kendisi belirleyebilmektedir. Bunun yanı sıra, geri bildirimler aracılığıyla daha zor ve özgül hedeflere yönelebilmekte ve süreç simülasyonlarının da yardımıyla yüksek performansa ulaşılabilir.

Başarı ihtiyaçları çerçevesinde ele alındığında, Füreya'nın çocukluk ve gençlik evresindeki sosyal çevresinin de etkisiyle güçlü bir başarı ihtiyacına sahip olduğu, sebat, azim ve kararlılık gösterdiği, başarısızlıktan kaçınmadan ziyade başarıya yaklaşma eğiliminin ön planda olduğu ve ustalaştırıcı amaçları benimsediği görülmektedir. Füreya'nın başarıya ulaşma güdüsü, kendini geliştirme yönündeki çabası, her zaman kendi standartlarını aşma yönündeki isteği ve elindeki işe yönelik içten güdülenmesinin alanında öncü ve özgül olmasının en önemli kaynağı olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada başarı ihtiyacının analizi için hem geleneksel hem de çağdaş kuramların kavramları uygulanmıştır. Bulgular başarı olasılığı, başarmaya yönelik özendiriciler, başarı ihtiyacının gücü ve sebat gibi geleneksel kuramlara dair kavramların yanı sıra ustalaştırıcı amaç kavramının da uygulanabilir olduğu göstermektedir. Heyman ve Dweck'in (1992) kavramlar ilgili açıklamaları doğrultusunda, Füreya'nın kolay olanlar yerine, bir şeyler öğrenerek mücadele etmeyi gerektiren görevleri tercih ettiği, içten güdülendiği bununla birlikte görevi sürdürmek için diğerlerinden yardım arama ve bilgi toplama eğiliminde olup yüksek performans sergilediği söylenebilir.

Bu çalışmada anlam ihtiyacının analizi böyle bir ihtiyacın insanın tüm yaşamına nasıl nüfuz ettiğini ortaya koymuştur. Füreya'nın yaşamındaki yüksek performans, bir amaç belirlemesinden sonra ön plana çıkmaya başlamıştır. Kendisinin hem yaşama hem de sanat ile yaşam ilişkisine dair değerleri eylemlerini meşrulaştırarak, yaşamını kontrol etme ve etkili olma yönünde O'nu güdülemiş görünmektedir.

Anlam ihtiyacı konusundaki kavramlaştırmalara eklenen benlik değeri ihtiyacı bu çalışmada analizde uygulanamamıştır. Kişinin kendisi hakkında “övgüye, takdire değer bir kişi olduğuna dair inançları” olarak ele alınan bu kavramın uygulanamaması, kavramın sınırlılığı olabileceği gibi Füreya'nın kendi iç dünyasında kendisine yönelik inançlarını ortaya çıkaracak verilerin eksikliğinden de kaynaklanmış olabilir. Öte yandan bu boyutun kültürel normlar ve toplulukçu kültürel değerlerle ilişkisi göz önünde alındığında ihtiyacın dışavurum tarzının farklı olma olasılığı akla gelmektedir. Füreya'ya sanatındaki gelişmenin nedeni sorulduğundaki “Tamamıyla geleneğe bağlıyım. Kanımızda var...” (6, s.58) (Tanaltay, 2017) açıklaması sosyal kimlikle bağlantılı bir benlik değeri güdülenmesini düşündürmektedir.

Bu çalışma, psikobiyoğrafi alanında Türkiye’de yapılmış ender çalışmalardan biridir. Türkçe alanyazında, psikobiyoğrafi denemelerine rastlanmaktadır (bkz. Kemal Sunal (Aktu, 2018), Hasan Basri Çantay (Gürsu, 2015), İbn Rüşd (Genç & Genç, 2016) hakkındaki çalışmalar). Bu çalışmalardan Hasan Basri Çantay’ın psikobiyoğrafi denemesinin varoluşçu kurama dayandığı (Gürsu, 2015), İbn Rüşd’ün ergenlik ve yetişkinlik döneminin de Erikson’un psikososyal gelişim kuramına göre incelendiği (Genç & Genç, 2016) görülmektedir. Bu bakımdan, mevcut çalışma, psikoloji alanından uzmanlar tarafından ve güdülenme sürecinin analitik ve sistematik incelenmesine dayanması bakımından diğer birçok örnekten ayrılmaktadır. Alanyazında başarı ihtiyacı, TOTE ve anlam ihtiyacı gibi güdülme süreçleri temel alan bir psikobiyoğrafi çalışmasına rastlanmamıştır. Psikolojik kuramlar çerçevesinde yapılan psikobiyoğrafi çalışmaların daha çok psikanalitik yönelimli olduğu göz önünde alındığında, çağdaş güdülenme kuram ve kavramlarının temel alındığı bu çalışmanın oldukça farklı olduğu söylenebilir.

Psikobiyoğrafi bir kişinin tüm yaşamını kavramaya, niteliksel veri analizine dayalı ve gündelik okuyuculara da çekici gelen bir psikoloji çalışması türüdür. Günümüzde niteliksel ve arşive dayalı verilere ilginin artması ve yayınlanan çalışmalara hem araştırmacıların hem de gündelik okuyucuların olumlu bir tutumla yaklaşması sonucu psikobiyoğrafi çalışmaları çoğalmaktadır (Ponterotto, 2015). Gelecekte bu çalışmadaki kavramlarla başka kişilerin yaşamları veya farklı kuramlar aracılığıyla Füreya’nın ve/veya başkalarının yaşamlarının incelendiği çeşitli psikobiyoğrafi çalışmaları yapılabilir. Bu çalışmada odaklanılan güdülenme kavramlarından başka benlik güdülleri, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlar yönünden de incelemeler yapılabilir. Burada odaklanılan kişi hayatta olmadığından dolayı veriler doğrudan kendisinden elde edilmemiştir. Gelecek çalışmalarda eğer hayattaki kişilere dair psikobiyoğrafi yapılacak olursa hem kişinin kendisiyle hem de yakın çevresi ile yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak daha ayrıntılı veri toplanabilir ve başka nitel analiz yöntemleri ile de analizler yapılabilir. Dileriz bu çalışma araştırmacılar için ilham kaynağı olabilir.

Kaynakça

- Ames, C. & Archer, J. (1988) Achievement Goals in the Classroom: Students’ Learning Strategies and Motivation Processes. *Journal of Educational Psychology*, 80(3), 260-267. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.80.3.260>
- Aktu, Y. (2018). Levinson’un kuramı bağlamında Kemal Sunal’ın psikobiyoğrafisi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 254-274.
- Allport, G.W (1961). *Pattern and growth in personality*. Holt, Rinehart and Winston.
- Atkinson, J. W. (1957). Motivational determinants of risk-taking behavior. *Psychological Review*, 64(6), 359-372. <https://doi.org/10.1037/h0043445>
- Atkinson, J. W., & Birch, D.(1970). *The dynamics of action*. John Wiley.
- Atkinson, J. W., & Litwin, G. H. (1960). Achievement motive and test anxiety conceived as motive to approach success and motive to avoid failure. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 60(1), 52-63. <https://doi.org/10.1037/h0041119>
- Bandura, A., & Schunk, D. H. (1981). Cultivating competence, self-efficacy, and intrinsic interest through proximal self-motivation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 41, 586-598. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.41.3.586>
- Baumeister, R. F., & Newman, L. S. (1994). How stories make sense of personal experiences: Motives that shape autobiographical narratives. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20(6), 676-690. <https://doi.org/10.1177/0146167294206006>

- Baumeister, R. F., & Wilson, B. (1996). Life stories and the four needs for meaning. *Psychological Inquiry*, 7(4), 322-325. https://doi.org/10.1207/s15327965pli0704_2
- Bahar, S. (2017, 26 Kasım). Sıra dışı bir kadın, hüzünlü bir aile. *Pazar Sabah Haberleri*. <https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/26/sira-disi-bir-kadin-huzunlu-bir-aile>
- Cantor, N., & Fleeson, W. (1994). Social intelligence and intelligent goal pursuit: A cognitive slice of motivation. In W. D. Spaulding (Ed.), *Nebraska symposium on motivation, Vol. 41. Integrative views of motivation, cognition, and emotion* (pp. 125-179). Lincoln, NE, US: University of Nebraska Press.
- Cara, E. (2007). Psychobiography: A Research Method in Search of a Home. *British Journal of Occupational Therapy*, 70(3), 115-121. <https://doi.org/10.1177/030802260707000304>
- Carver, C. S., & Scheier, M. F. (1998). *On the self-regulation of behavior*. Cambridge University Press.
- DeCharms, R., & Moeller, G. H. (1962). Values expressed in American children's readers: 1800-1950. *The Journal of Abnormal and Social Psychology*, 64(2), 136-142. <https://doi.org/10.1037/h0045865>
- Davis, C. G., Nolen-Hoeksema, S., & Larson, J. (1998). Making sense of loss and benefiting from the experience: Two construals of meaning. *Journal of Personality and Social Psychology*, 75(2), 561-574. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.75.2.561>
- Du Plessis, C. (2017). The method of psychobiography: presenting a step-wise approach. *Qualitative Research in Psychology*, 14(2), 216-237. <https://doi.org/10.1080/14780887.2017.1284290>
- Dweck, C. S. (1996). Implicit theories as organizers of goals and behaviour. In P. M. G. J. A. Bargh (Ed.), *The Psychology of action. Linking cognition and motivation to behaviour*. Guildford Press.
- Edgü, F. (1997). Kuğunun Son Şarkısı. *Milliyet Sanat Dergisi*, 415, 2-4
- Edgü, F. (1997). Füreya'nın Yaşamının ve Sanatının Kısa Öyküsü. *Milliyet Sanat Dergisi*, 415, 5-7
- Elliott, E. S., & Dweck, C. S. (1988). Goals: An approach to motivation and achievement. *Journal of personality and social psychology*, 54(1), 5-12. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.1.5>
- Elliot, A. J., & McGregor, H. A. (2001). A 2× 2 achievement goal framework. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80(3), 501-519. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.80.3.501>
- Elms, A. C. (1994). *Uncovering lives. The uneasy alliance of biography and psychology*. Oxford University Press.
- Erez, M., Earley, P. C., & Hulin, C. L. (1985). The impact of participation on goal acceptance and performance: A two-step model. *Academy of Management Journal*, 28(1), 50-66. <https://doi.org/10.2307/256061>
- Frankl, E. V. (2009). *İnsanın Yaşam Anlayışı*. Okuyan Us Yayınları.
- Genç, A., & Genç, Ö. (2016). Psikobiyografik bir inceleme: İbn Rüşt. *International Journal of Social Science*. 44, 443-452.
- Gürsu, O. (2015). Hasan Basri Çantay: Bir psikobiyografi denemesi. *EKEV Akademi Dergisi*, 62(62), 251-268.

- Harackiewicz, J. M., & Manderlink, G. (1984). A process analysis of the effects of performance: Contingent rewards on intrinsic motivation. *Journal of Experimental Social Psychology*, 20(6), 531-551. [https://doi.org/10.1016/0022-1031\(84\)90042-8](https://doi.org/10.1016/0022-1031(84)90042-8)
- Heyman, G. D., & Dweck, C. S. (1992). Achievement goals and intrinsic motivation: Their relation and their role in adaptive motivation. *Motivation and emotion*, 16(3), 231-247. <https://doi.org/10.1007/BF00991653>
- Higgins, E. T. (1997). Beyond pleasure and pain. *American Psychologist*, 52(12), 1280-1300. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.52.12.1280>
- Kayaalp, A. (2017). Su Gibi Sakin Su Gibi Güzel: Füreya, *Milliyet Sanat: Seramiğin Mütevazı Kraliçesi: Füreya*, 714, 8-14. <https://doi.org/10.21602/sduarte.291025>
- Klein, H. J., Whitener, E. M., & Ilgen, D. R. (1990). The role of goal specificity in the goal-setting process. *Motivation and Emotion*, 14(3), 179-193. <https://doi.org/10.1007/BF00995568>
- Klinger, E. (1977). *Meaning and Void: Inner Experience and the Incentives in People's Lives*. University of Minnesota Press.
- Kovary, Z. (2011). Psychobiography as a method. *Europe's Journal of Psychology*, 7(4), 739-777. <https://doi.org/10.5964/ejop.v7i4.162>
- LaPorte, R. E., & Nath, R. (1976). Role of performance goals in prose learning. *Journal of Educational Psychology*, 68(3), 260-264. <https://doi.org/10.1037/0022-0663.68.3.260>
- Latham, G. P. & Baldes, J. J. (1975). The 'Practical Significance' of Locke's Theory of Goal Setting, *Journal of Applied Psychology*, 60(1), 122-124. <https://doi.org/10.1037/h0076354>
- Latham, G. P., & Locke, E. A. (1975). Increasing productivity and decreasing time limits: A field replication of Parkinson's law. *Journal of Applied Psychology*, 60(4), 524-526. <https://doi.org/10.1037/h0076916>
- Locke, A.E. (1996). Motivation through conscious goal setting. *Applied ve Preventive Psychology*, 5, 117-124. [https://doi.org/10.1016/S0962-1849\(96\)80005-9](https://doi.org/10.1016/S0962-1849(96)80005-9)
- Locke, E. A., Chah, D.-o., Harrison, S., & Lustgarten, N. (1989). Separating the effects of goal specificity from goal level. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 43(2), 270-287. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(89\)90053-8](https://doi.org/10.1016/0749-5978(89)90053-8)
- Locke, E. A., ve Latham, G. P. (1990). *A theory of goal setting ve task performance*. Prentice-Hall, Inc.
- McClelland, D. C., Atkinson, J. W., Clark, R. A., & Lowell, E. L. (1953). *The achievement motive*. Appleton- Century Crofts
- Mento, A. J., Steel, R. P., & Karren, R. J. (1987). A meta-analytic study of the effects of goal setting on task performance: 1966-1984. *Organizational behavior and human decision processes*, 39(1), 52-83. [https://doi.org/10.1016/0749-5978\(87\)90045-8](https://doi.org/10.1016/0749-5978(87)90045-8)
- Miller, G. A., Galanter, E., & Pribram, K. H. (1960). *Plans and the structure of behavior*. Holt, Rinehard and Winston.
- Murray, H. (1938). *Explorations in personality*. Oxford University Press.
- Mülayım-Oral, E. (2005). Türkiye'de Çağdaş Seramik Sanatının Gelişimi. *Anadolu Sanat*, 16, 81-86. Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları.

- Mossholder, K. W. (1980). Effects of externally mediated goal setting on intrinsic motivation: A laboratory experiment. *Journal of Applied Psychology*, 65(2), 202-210. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.65.2.202>
- Newell, A., Shaw, C.J. & Simon, A.H. (1958). The Elements of a Theory of Human Problem Solving. *Psychological Review*, 65(3), 151-166. <https://doi.org/10.1037/h0048495>
- Onur-Erman, D. (2012). Türk Seramik Sanatının Gelişimi: Toprağın Ateşle Dansı, *Acta Turcica*, Yıl: IV, sayı: 1, s. 18-33.
- Oral, Z. (1981). Füreya'nın 30 yıllık serüveni, *Milliyet Sanat Dergisi*, 25, 32-35.
- Oral, Z. (1997). Seramik, Dünyayı İfade Etmek İçin Bir Araç: Kitap Gibi, Müzik Gibi... *Milliyet Sanat Dergisi*, 415, 8-11.
- Park, C. L., & Folkman, S. (1997). Meaning in the Context of Stress and Coping. *Review of General Psychology*, 30, 115-144. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.1.2.115>
- Parsons, J. E., Adler, T. F., & Kaczala, C. M. (1982). Socialization of achievement attitudes and beliefs: Parental influences. *Child development*, 310-321. <https://doi.org/10.2307/1128973>
- Pham, L. B., & Taylor, S. E. (1999). From thought to action: Effects of process- versus outcome-based mental simulations on performance. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(2), 250-260. <https://doi.org/10.1177/0146167299025002010>
- Ponterotto, G. J. (2015). Psychobiography in psychology: Past, present, and future. *Journal of Psychology in Africa*, 25(5), 379-389. <https://doi.org/10.1080/14330237.2015.1101267>
- Reeve, J. (2009). *Understanding Motivation and Emotion*. (5. Baskı). John Wiley and Sons.
- Runyan, W. M. (1982). *Life histories and psychobiography: Explorations in theory and method*. Oxford University Press.
- Schultz, W. T. (Ed.). (2005). *Handbook of psychobiography*. Oxford University Press.
- Schultz, W.T. & Lawrence, S. (2017). Psychobiography: Theory and method. *American Psychologist*, 72(5), 434-445. <https://doi.org/10.1037/amp0000130>
- Slade, L. A., & Rush, M. C. (1991). Achievement motivation and the dynamics of task difficulty choices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 60 (1), 165. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.60.1.165>
- Vallacher, R. R., & Wegner, D. M. (1989). Levels of Personal Agency: Individual Variation in Action Identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 660-671. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.4.660>
- Taylor, S. E. (1983). Adjustment to threatening events: A theory of cognitive adaptation. *American Psychologist*, 38(11), 1161-1173. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.38.11.1161>
- Tubbs, M. E. (1986). Goal setting: A meta-analytic examination of the empirical evidence. *Journal of applied psychology*, 71(3), 474-483. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.71.3.474>
- Yeşilçiçek, V. (2018). Biyografik Bir Roman Örneği Olarak Füreya ve Yakın Tarihimize Işık Tutan Figüratif Yapısı. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 459-467.

Ek-1**Veri Toplanan Kaynaklar****1. 2019 Sergi kataloğu**

- 1a. Sara Koral Aykar, Füreya'ya Bir Mektup
- 1b. Károly Aliotti, Nilüfer Şaşmaz, Farah Aksoy, Cesareten de Öte
- 1c. Candeğer Furtun, Aile, Seramik ve Hayat
- 1d. Ahu Antmen, Bir Füreya Miti: Füreya Koral'ın Hayatı ve Sanatı

2. Ayşe Kulin, Füreya, İstanbul: Everest Yayınları, 2017**3. Ferit Edgü, Ateş ve Sır, Maçka Sanat Galerisi, 1992****4. Bir Usta Bir Dünya: Füreya Koral****5. Oral, Z. (1981). Füreya'nın 30 yıllık serüveni, Milliyet Sanat Dergisi, 25, s. 32-35.****6. Tanaltay, E. (2017). Füreya (Hanımefendi) ile bir gün, Füreya Koral'ın Yaşayan Seramikleri: Seramik Sergisi (sergi kataloğu, 03 - 24 Mayıs 2017), İstanbul Kültür Üniversitesi Sanat Galerisi, s. 20-24.****7. Oral, Z. (1997). Seramik, Dünyayı İfade Etmek İçin Bir Araç: Kitap Gibi, Müzik Gibi... Milliyet Sanat Dergisi, 415, s.8-11.****8. Kayaalp, A. (2017). Su gibi sakın su gibi güzel: Füreya, Milliyet Sanat: Seramiğin Mütevazı Kraliçesi: Füreya, 714, 8-14****9. Edgü, F. (1997). Kuğunun Son Şarkısı. Milliyet Sanat Dergisi, 415, s. 2-4****10. Edgü, F. (1997). Füreya'nın Yaşamının ve Sanatının Kısa Öyküsü. Milliyet Sanat Dergisi, 415, s. 5-7.****11. Bahar, S. (2017, 26 Kasım). Sıra dışı bir kadın, hüzünlü bir aile. Pazar Sabah Haberleri. <https://www.sabah.com.tr/pazar/2017/11/26/sira-disi-bir-kadin-huzunlu-bir-aile>****12. Bektaş, C. (2015). Füreya Koral'la Söyleşi: 2015, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.****13. Kabacalı, A. (1995). Kültürümüzden İnsan Adaları, İstanbul YKY Yayınları.**